

[Recensie] Klink klaar. Uitspraak- en intonatiegids voor het Nederlands

Hanne Kloots

Bernadette Timmermans, *Klink klaar. Uitspraak- en intonatiegids voor het Nederlands*. Leuven/Antwerpen: Davidsfonds/Standaard Uitgeverij, 2021. ISBN 9789002269325. 282 blz., 28,99 euro [paperback].

In 2021 verscheen de vierde editie van wat intussen een klassieker geworden is in het domein van het uitspraakonderwijs: *Klink klaar*, de uitspraak- en intonatiegids van Bernadette Timmermans. *Klink klaar* is “een werkboek voor iedereen die zoetgevooid, schrand en helder wil klinken” (p.13). Het primaire doelpubliek bestaat uit studenten van de radio-opleiding aan het RITCS, masterstudenten radio- en televisiejournalistiek van de VUB en microfoonmedewerkers van de VRT. Maar ook andere professionele sprekers die hun stem, uitspraak en intonatie willen perfectioneren, vinden in dit boek heel wat nuttige tips. Bij het boek horen online oefeningen. Gebruikers kunnen goede en foute voorbeelden beluisteren. Ze kunnen ook zelf oplossingen inspreken en die vergelijken met de goede voorbeelden.

Net als bij de vorige edities bevat de eerste helft van het boek informatie over de Belgisch-Nederlandse uitspraaknorm en over intonatie. Ook ontdekken de gebruikers hoe ze een radiofonische stem kunnen ontwikkelen. Dat is “een stem die warm, vol en aangenaam klinkt”, die “vertrouwen [kan] opwekken en gezag uitstralen” (p.29). Daarnaast bevat de eerste helft van *Klink klaar* een overzicht van veelgemaakte fouten. Wat de didactische aanpak van die fouten betreft: er wordt gefocust op de correcte uitspraak. Zo lezen we bijvoorbeeld dat het suffix *-isch* (bv. *historisch*) een heldere [i] dient te bevatten (p.92), niet dat veel Vlaamse taalgebruikers op die plaats een [ɪ] gebruiken. Ook behouden in de vierde editie is de paragraaf over de regionale

articulatiebasis. Daarin zijn (per provincie) de regionale kenmerken gebundeld “die eventueel nog overblijven als je overschakelt naar de standaardtaal” (p.78). Daaronder verstaan we bijvoorbeeld het weglaten van de [h] aan het woordbegin in de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant en de sterk open uitspraak van de [ɛ] in West-Vlaanderen (waardoor *bek* klinkt als het Engelse *back*). De tweede helft van het boek bestaat uit oefeningen.

In welk opzicht verschilt *Klink klaar* 4.0 van de vorige edities? Ten eerste: er wordt explicieter ingegaan op het verschil tussen spreek- en schrijftaal. Met name radio is bij uitstek een auditief medium. De stem en de taal van radiomedewerkers bepalen voor een belangrijk deel of luisteraars blijven luisteren. Wie een tekst schrijft die later achter de microfoon zal worden voorgelezen, kan het verhaal daarom beter eerst mondeling verwoorden. Daardoor zal dat verhaal “niet mooier maar wel veel vlotter klinken” (p.98). Daarnaast werd ook het hoofdstuk over intonatie uitgebreid. Terwijl in de vorige versie gefocust werd op de intonatie in nieuwsberichten, is er nu ook aandacht voor vier andere genres: de voice-over, het verkeersbericht, het sportbericht en dubbing. Elk van die genres biedt weer andere uitdagingen. Zo brengen sportjournalisten vaak verslag uit van wedstrijden in weer en wind, al dan niet vlak bij een sportveld. Iets luider spreken is dan aangewezen. Een laatste aanvulling ten opzichte van de vorige editie van *Klink klaar*: er wordt expliciet aandacht besteed aan de kwaliteiten van stemacteurs. Die moeten zich – dankzij het nodige acteertalent – kunnen inleven in hun rol en verschillende typetjes kunnen neerzetten. Bovendien zijn er ritmische uitdagingen: wie een scène dubt, kan bijvoorbeeld enkel daar pauzeren waar het personage pauzeert.

Klink klaar richt zich in de eerste plaats tot mensen die een microfoon gebruiken om hun publiek te bereiken. Het boek bevat daarom ook diverse praktijktips voor efficiënt microfoongebruik. Zo moet je je ervan bewust zijn dat een microfoon álles versterkt, ook eventuele pieken in de intonatie (p.115). Daarnaast is het belangrijk om voldoende afstand te houden van de microfoon (p.144). Anderzijds: je stem klinkt vaak wel iets lager en warmer als je dicht bij de microfoon zit. Die stemkwaliteit is prettig voor de luisteraar, maar niet noodzakelijk goed voor de spreker. De kans bestaat namelijk “dat je hierdoor op je stem gaat drukken en dat je houding niet goed is” (p.39). Een afstand van 30 centimeter tussen mond en microfoon levert doorgaans het beste resultaat op.

De insteek van *Klink klaar* is praktisch: “[w]e staan niet lang stil bij de bouw en de werking van de ademhaling, de stem en de articulatie” (p.18). Het boek is geschreven vanuit een logopedisch referentiekader, wat o.a. tot uiting komt in de keuze van sommige vaktermen. Enkele voorbeelden: het verschil tussen stemhebbende en stemloze medeklinkers is het gevolg van “stemplooitruiling” (p.79), naar de openingsgraad van klinkers wordt verwezen met de term “kaakval” (p.62) en de gebruikers van het boek krijgen het advies om “in hun masker” te spreken (p.36-37). Het laatstgenoemde concept stamt uit de oudheid en verwijst naar het “voorwaarts projecteren van de stem en spraak” (p.36). Griekse acteurs droegen maskers uit stof of gips die binnenin bekleed waren met leer. Ter hoogte van de mond zat een opening. Door hun spraak naar voren te richten en zo veel mogelijk vooraan in de mond – ter hoogte van de opening in het masker – te articuleren, hoopten de acteurs dat de luisteraars en de kijkers hen gemakkelijker zouden begrijpen.

Vlaanderen heeft een lange en rijke traditie van uitspraakgidsen – te beginnen met de *Beknopte Uitspraekleer der Nederlandsche Tael* (1860) van onderwijzer Karel Lodewijk Ternest. Elk van die gidsen is een product van zijn tijd. Dat geldt ook voor *Klink klaar*. Net als zijn voorgangers heeft *Klink klaar* nog steeds een normatieve dimensie: bepaalde uitspraakvarianten worden expliciet fout genoemd. Maar tegelijk wordt in *Klink klaar* ook aandacht besteed aan concepten als register, standaardtaal, tussentaal en regionale articulatiebasis – een didactische verschuiving die ook heeft plaatsgevonden in het ruimere domein van de taalbeheersing. Verder maakt de nieuwe versie van *Klink klaar* duidelijk gebruik van de didactische (oefen)mogelijkheden die het internet vandaag te bieden heeft. Bij het boek hoort een website die de gebruikers door het boek loodst en ze laat kennismaken met goede voorbeelden. Kortom, *Klink klaar* is een aanrader voor professionele sprekers (in spe) die willen leren (en oefenen) hoe ze zich in toegankelijk Standaardnederlands en met een radiofonisch stemgeluid tot een publiek kunnen richten.

Hanne Kloots is verbonden aan het departement Toegepaste taalkunde / Vertalers en Tolken en aan het departement Taalkunde van de Universiteit Antwerpen.